

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Viite: Sosiaali- ja terveysvaliokunta keskiviikko 26.10.2016 klo 09:30 / HE 149/2016 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kansaneläkkeen ja eräiden muiden etuuksien vuoden 2017 indeksitarkistuksista sekä laeiksi kansaneläkeindeksistä annetun lain 2 §:n ja toimeentulotuesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta (HE 149/2016 vp)

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmis-oikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitystä lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esityksen keskeinen sisältö ja tavoitteet

Esityksen mukaisesti kansaneläkeindeksi jäädytettäisiin pysyvästä lainsäädännöstä poiketen vuoden 2016 tasolle ja tämän lisäksi kansaneläkeindeksiä alennettaisiin 0,85 prosentilla.

Muutos koskisi kansaneläkkeitä, takuueläkettä ja muita sellaisia etuuksia, joita tarkistetaan kansaneläkeindeksin perusteella tai jotka ovat muuten sidottuja kansaneläkkeen määrään. Muutos koskisi myös kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksien määräytymisperusteita sekä rahamääriä. Esitykseen sisältyy ehdotus toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta, jonka mukaisesti toimeentulotuen perusosan määrän korottamisella turvataan se, että toimeentulotuen perusosan taso nousee pysyvän lainsäädännön määräämän tasokorotuksen mukaisesti.

Ehdotettu indeksitarkistuksia koskeva muutos on tarkoitettu pysyväksi. Ehdotetuilla muutoksilla pannaan toimeen valtioneuvoston julkisen talouden suunnitelmaa vuosille 2017–2020.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Hallituksen esityksellä on tarkoitus toteuttaa valtioneuvoston julkisen talouden suunnitelmaa vuosille 2017–2020 ja varmistaa osaltaan pääministeri Sipilän hallitusohjelmassa päätettyjen säästötavoitteiden saavuttamista. Ehdotuksessa on kuvattu missä laajuudessa indeksikorotuksissa luovutaan, ja muutoksista seuraavat vaikutukset valtion taloudelle ja kuntataloudelle. Tästä näkökulmasta hallituksen esitys on ymmärrettävä.

Lapsiasiavaltuutettu pitää kuitenkin vakavana puutteena, että hallituksen esitys ei sisällä minkäänlaista kuvausta eikä vaikutusarviointia siitä, miten esityksen mukaiset muutokset vaikuttavat eläkkeisiin ja muihin

etuuksiin oikeutettujen kansalaisten ja kansalaisryhmien toimeentuloon ja sitä kautta esimerkiksi palveluiden saavutettavuuteen ja käyttöön.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että esityksen hyväksyminen edellyttäisi kattavan ja läpinäkyvän lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä. Vaikutusarvioinnissa tulisi ottaa huomioon esityksessä ehdotettujen muutosten lisäksi muut hallitusohjelmaan ja julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvät jo aiemmin toteutetut ja vielä suunnitteilla olevat muutokset lasten ja lapsiperheiden toimeentuloon sekä heidän käyttämiin palveluihin, kuten varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Vaikutusarvioinnissa tulisi huomioida sekä suorat että välilliset vaikutukset lasten elämään ja arkeen. Tämä loisi pohjan eri päätösvaihtoehtojen puntaroinnille.

Lapsiasiavaltuutettu ilmaisee huolensa siitä, ettei hallituksella näyttäisi olevan selkeää kokonaiskuvaa siitä, miten meneillään olevat lakimuutokset ja hallituksen kärkihankkeet tulevat vaikuttamaan suoraan tai välillisesti lasten ja perheiden asemaan ja oikeuksiin. Hallitusohjelman yhteydessä ja lainvalmisteluhankkeissa ei ole tehty kattavaa lapsivaikutusten arviointia. Suunniteltujen ja jo toteutettujen leikkausten ja muiden muutosten kokonaisarviointi on tekemättä. Lakimuutoksia koskevilla hallituksen esityksillä on arvioitu yleensä jossain määrin taloudellisia vaikutuksia, mutta vain kyseisen muutoksen osalta. Ihmisvaikutusten arviointi, johon myös lapsivaikutusten arviointi kuuluu, on pääsääntöisesti tekemättä tai sen osalta kuvataan ainoastaan tavoitteita.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että hallitusohjelmassa on sitouduttu ottamaan käyttöön päätösten lapsi- ja perhevaikutusten arviointi. Tämän tulee ulottua lainvalmisteluun. Lapsen edun ensisijaisuus on keskeinen oikeudellinen periaate, joka on vahvistettu Suomessa lailla voimassa olevaan YK:n yleissopimukseen lapsen oikeuksista (SopS 59 ja 60/1991). Lapsen edun on oltava ensisijainen harkintaperuste muun muassa kaikissa lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia (3(1) artikla). Lapsen etu toteutuu, kun kaikki lapsen oikeuksien yleissopimuksessa taatut oikeudet toteutuvat mahdollisimman täysimääräisesti. Lapsen edun mukaisen ratkaisun löytäminen ja toteaminen edellyttää siten kattavan lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä.

Jyväskylässä 24.10.2016

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies